

Krzyże i kapliczki przydrożne w Ornontowicach, część 3

Podjmując temat obiektów sakralnych małej architektury w **gminie Ornontowice** i próbę usystematyzowania wiedzy o nich w jednym miejscu, czyli w „Zeszytach Historycznych” **Towarzystwa Miłośników Ornontowic**, należy zamieścić kilka zdań wstępu: otóż nie jesteśmy pierwsi ani jedyni, których temat frapuje. W internecie można znaleźć zarówno piękne ujęcia fotograficzne, jak i informacje, które będziemy starali się połączyć z tym, co odnajdujemy w kronikach i wspomnieniach mieszkańców.

Pozycja 1 z wykazu zamieszczonego w poprzednim zeszycie to:

Krzyż kamienny z pasją na cmentarzu parafialnym

Obiekt posiada kartę adresową zabytku i został objęty ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (MPZP) z 1993 roku oraz Uchwały Rady Gminy z dnia 3 lutego 1994 roku. Czas powstania: 1907 rok; remont: 2008 rok; konserwacja: 2018 rok.

Obiekt jest określony jako „posiadający wysoką wartość historyczną i estetyczną” oraz jako znajdujący się „w bardzo dobrym stanie, niewymagający szczególnych prac konserwatorskich”.

W jego nazwie pojawia się określenie „z pasją”, co oznacza, że obrazuje cierpienie **Chrystusa** (łac. *passio* – „męka”, „cierpienie”) i w swoim przekazie ma skłaniać do głębokiej kontemplacji oraz rozpamiętywania tego, co **Zbawiciel** wycierpiał przed śmiercią.

Krzyż składa się z trzech części: cokółu, postumentu i krzyża właściwego. W niszy pośrodku, poniżej krzyża umieszczona jest figura **Marii Magdaleny**, a wyżej po bokach znajdują się figury **Matki Bożej** i św. **Jana Ewangelisty**. Nad głową **Chrystusa** umieszczony jest napis **INRI** (łac. *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*), co oznacza „Jezus Nazarejczyk Król Żydowski”. „Wypisał też **Piłat** tytuł winy i kazał go umieścić na krzyżu. A było napisane: «Jezus Nazarejczyk, Król Żydowski». Ten napis czytało wielu Żydów, ponieważ miejsce, gdzie ukrzyżowano **Jezusa**, było blisko miasta. A było napisane w języku hebrajskim, łacińskim i greckim” (J 19, 19–20).

Patrząc na krzyż od strony zachodniej, czyli od głównej ulicy, ujrzymy również napis w języku polskim: „Już wiszę na krzyżu i do Ojca wołam, już tu za grzesznego człowieka umieram. Wejrzyj na mnie o grzeszny człowiecze, jako mi z ran moich i boku krew ciecz”. Polskie są również nazwiska fundatorów wyryte w kamieniu: **Karol** i **Anna Zajusz** oraz nazwisko twórcy: **K. Pokorny**. Lokalizację warsztatu zapisano w języku niemieckim: **Kattowitz. Karl Pokorny** urodził się 12 grudnia 1864 roku, zmarł 24 stycznia 1950 roku, a o jego dziełach można szczegółowo poczytać w książce *Z piaskowca i marmuru. Dzieła mistrza Pokornego Marii Lipok-Bierwaczonek*.

Zastanawiając się nad tym, dlaczego krzyż nie stoi na starym cmentarzu, w poszukiwaniu odpowiedzi sięgnęliśmy do *Kroniki Ludwika*

Musiola, w której czytamy: „pradawnym zwyczajem pierwszy cmentarz znajdował się około starego, drewnianego kościoła”. Miał kształt początkowo owalny, potem prostokątny, ale w latach 1846–1847 nad skromnym grobowcem **Porembskich** rodzina po zmarłym **Wilhelmie Schneiderze** zbudowała dość okazałą kaplicę grobowiec. Kaplica ta na niewielkim cmentarzu zajmowała zbyt dużo miejsca. Czyniono starania, zarówno kościelne, jak i świeckie, o jej zniesienie, łącznie z zamiarem wykorzystania budowli jako gminnej kostnicy. Ostatecznie 14 stycznia 1906 roku zarząd kościelny podjął decyzję o założeniu nowego cmentarza na gruncie farskim. Zatem zaszła również potrzeba ustawienia krzyża w tej nowej lokalizacji. Wypada dodać, że w tym roku istniał już nowy murowany kościół, natomiast plebania nie była jeszcze wybudowana. Duszpasterz mieszkał wówczas w mieszkaniu wynajmowanym u jednego z parafian.

Opis krzyża na cmentarzu kieruje myśli ku jego współczesnemu wizerunkowi i miejscu usytuowania. Warto jednak spojrzeć na stare fotografie zamieszczone na stronach historycznych – widać na nich, że jeszcze w 1942 roku na cmentarzu nie było betonowych nagrobków. Groby miały formę niewielkich kopczyków usypanych z ziemi i porośniętych trawą, a krzyż stał w alei głównej. Starsi parafianie pamiętają też, że jeszcze w 1998 roku na krzyżu umieszczone były dwie figury **Chrystusa** – jedna z przodu, druga z tyłu krzyża.

Uroczystość pogrzebowa w 1941 roku.
Z lewej krzyż cmentarny, a w tle nieistniejąca dziś szkoła.
Poniżej ówczesne groby zmarłych

Kiedy w 2008 roku obiekt poddawano szczegółowym zabiegom konserwatorskim, został zdemonstrowany i przetransportowany do warsztatu. Prace przeprowadzone w 2018 roku, polegające na wymianie spoiwa, oczyszczaniu, scalaniu kolorystycznym, zabezpieczeniu pęknięć i hydrofobizacji (nadawaniu materiałowi cech wodoodpornych), wykonywano już na miejscu.

Obiegową nazwą krzyży, na których widnieje figura **Chrystusa**, jest „Boża Męka”. W trakcie naszych bliższych spotkań z architekturą sakralną w **Ornontowicach** warto dokładnie przyjrzeć się każdemu obiektowi. Czy posiada postument, na który składają się podstawa i cokół, czy podstawa jest jedno- czy wieloelementowa, czy cokół zwieńczony jest gzymsem oraz czy rzeźby towarzyszące krzyżowi są pełne czy półpełne. Uwagę powinniśmy również skierować na kartusz – tabliczkę z napisem **INRI**. Te kamienne świadczą o starszym wieku obiektu, metalowe natomiast występują w nowszych. Krzyż na cmentarzu nie jest malowany, ale w przypadku kolejnych obiektów będzie już możliwe porównywanie kolorów ubrań postaci towarzyszących.

Z nadzieją, że udało nam się choć trochę wzbudzić ciekawość czytelników, zachęcamy do współpracy przy kolejnych odcinkach.

Danuta Prasol
Towarzystwo Miłośników Ornontowic